

Мср Саша Туцаковић, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-6690-9722

Прегледни научни рад
УДК: 34(37)(075.8)
DOI: 10.46793/7623-143-0.085Т

О СЛУЧАЈЕВИМА ПРИРАШТАЈА (*ACCESSIO*) ПОКРАЈ ЈАВНИХ РЕКА У РИМСКОМ ПРАВУ*

Резиме

Промена речног тока, појава речног острва – аде, као и повећање или смањење површине парцела које су се протезале уз јавне реке, изазивало је значајне имовинске последице по власнике приобалног земљишта. Римски правници су доста дискутовали о овим случајевима у контексту стицања својине прираштајем (*accessio*). То је разумљиво, јер за тадашње аграрно друштво, у којем је добар део пољопривредне производње био сконцентрисан на плодном земљишту дуж јавних река, било је важно регулисати стицање и евентуални губитак својине услед промена до којих је долазило од дејства вода. Имајући у виду наведено, аутор у раду обрађује нанос (*alluvio*), одрон (*avulsio*), напуштено речно корито (*alveus derelictus*) и настанак речног острва (*insula in flumine nata*) као споредне ствари, које би према римском праву под одређеним условима прирасле приобалном земљишту тако, да је власник тог земљишта као власник главне ствари, прираштајем стицао својину над тим споредним стварима.

Кључне речи: прираштај (*accessio*), *alluvio*, *avulsio*, *alveus derelictus*, *insula in flumine nata*, римско право.

1. Увод

Земљишта покрај река неминовно мењају свој облик услед дејства вода. Поготово у античко доба, када водени токови нису били уређени и обезбеђени на високом нивоу, често се дешавало да река дуже време наноси муљ на нечије земљиште и тиме га увећа (*alluvio*), или да откине комад земље са једне парцеле и нанесе га на другу парцелу (*avulsio*), или да у реци настане острво (*insula in*

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

flumine nata), или да река промени ток, односно напусти своје корито (*alveus derelictus*). О стицању својине прираштајем у овим случајевима, од стране власника приобалног земљишта, доста је дискутовано међу римским правницима, јер је то било важно питање за тадашње пољопривредно друштво.¹

Прираштај (*accessio*) као начин стицања својине није био концептуално уобличен, тако да није било формулисаних општих правила. Међутим, у свим изворима у којима су римски правници казуистички приступали прираштају, као општи принцип приликом решавања конкретних случаја исијава максима која је изведена из Улпијановог фрагмента D. 34, 2, 19, 13, према којој споредна ствар дели судбину главне ствари (*accessio cedit principali*).² У складу са тим су нанос (*alluvio*), одрон (*avulsio*), напуштено речно корито (*alveus derelictus*) и настанак речног острва (*insula in flumine nata*) у изворима третирани као споредне ствари које би под одређеним условима прирасле приобалном земљишту као главној ствари, тако да би власник приобалног земљишта стицао својину на наведеним споредним стварима, према праву које је заједничко свим народима (*ius gentium*).³

Сви наведени случајеви који ће бити обрађени односили су се на земљишта покрај јавних река. Реке су се од малог потока разликовале или по својој надмоћној величини, или по мишљењу људи који су живели у њиховом непосредном окружењу.⁴ Према римском праву, реке су могле бити јавне (*flumina publica*) или приватне (*flumina privata*). Улпијан је у коментару преторовог едикта навео Касијево мишљење, према којем је јавна река она која тече непрекидно. Ово мишљење прихватио је као исправно и Целз.⁵ Основно разликовање река било је на оне које имају непрекидан ток и на оне које су бујичне. Под бујичним рекама подразумевале су се оне које теку само током зимског периода, док су реке са непрекидним током текле током целе године. Уколико се догоди да река која има сталан ток пресуши у летњем периоду, она је и даље третирана као река са непрекидним током.⁶

Обале јавних река биле су у својини власника суседних земљишта. Дакле, за разлику од морских обала које су биле ничије ствари (*res nullius*), обала јавне реке припадала је ономе ко је имао парцелу уз обалу. У складу са тим је на пример дрвеће које се налазило на обали припадало власнику обале.⁷

---

¹ Катанчевић, А., *Начини стицања својине у римском праву*, Београд, 2017, стр. 83.

² Станковић, Е., Владетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2024, стр. 249; Eisner, В., Horvat, М., *Римско право*, Загреб, 1948, стр. 249.

³ Gai *Inst.* 2, 70; I. 2, 1, 20.

⁴ D. 43, 12, 1, 1.

⁵ D. 43, 12, 1, 3; Sáy, P., *Water law rules in Ancient Rome, Agrar-es Kornyezettjog*, no. 14(26)/2019, стр. 220.

⁶ D. 42, 12, 1, 2.

⁷ D. 1, 8, 5.

2. Нанос (*alluvio*) и одрон (*avulsio*)

Када река постепено и неприметно створи нанос (*alluvio*) уз нечије земљиште, тако да повећа његову површину, власник земљишта је постајао и власник наноса, јер је нанос прирастао земљишту. Да би се нешто сматрало наносом, било је потребно да га река наноси земљишту тако постепено, да се не може одредити колико се одређеног тренутка додаје, или „...како се у обичном говору каже, нанос тако постепено додаје да вара очи“.⁸ Међутим, ако је земљиште службено премерене (*ager limitatus*) од стране геометара (*agrimensores*) у сврху додељивања (*assignatio*) приватним лицима,⁹ онда се својина над наносом не може стећи прираштајем, већ би нанос као *res publica* припао држави.¹⁰ *Ager limitatus* је највероватније изузет из могућности прираштаја и самим тим проширења парцеле, како би се очувала једнака величина свих додељених парцела.¹¹

Другачија је ситуација када река откине део нечијег земљишта и нанесе га на туђе земљиште (*avulsio*), јер се тај део не додаје постепено и неприметно другој парцели, већ је одједном отргнут и нанет, тако да је по правилу јасно са чије парцеле потиче. За разлику од наноса, својина на отргнутом парчету земље остаје власнику парцеле са које тај комад земље потиче.¹² Међутим, уколико би отргнут комад земље остао толико дуго припојен другој парцели, да дрвеће са тог комада земље пусти корење у земљиште уз које је нанет, узело би се да је одроњени комад земље прирастао том земљишту и да је самим тим својину над отргнутим делом стекао власник парцеле којој је тај део припојен.¹³

3. Напуштено речно корито (*Alveus derelictus*)

Као што је наведено, док река тече својим коритом, вода и њено корито представљају јавно добро (*res publica*). Међутим, када река промени ток, односно напусти своје корито и почне да тече другим правцем, напуштено корито (*alveus derelictus*) је прелазило у својину власника који су имали земљиште поред обале, у дужини која одговара дужини сваког појединачног земљишта које се протеже уз обалу.¹⁴ Дакле, у овом случају се напуштено речно корито дели по средини корита, тако да половина корита до леве обале прираста власницима парцела на левој обали, у складу са дужином њихових

---

⁸ Gai *Inst.* 2, 70; *D.* 41, 1, 7, 1; *I.* 2, 1, 20.

⁹ Види Станковић, Е., Владетић, С., *нав. дело*, стр. 247-248.

¹⁰ *D.* 41, 1, 16.

¹¹ Милошевић, М., *Римско право*, Београд, 2017, стр. 266; Катанчевић, А., *нав. дело*, стр. 91.

¹² Gai *Inst.* 2, 71.

¹³ *D.* 41, 1, 7, 2; *I.* 2, 1, 21.

¹⁴ *D.* 41, 1, 7, 5. *I.* 2, 1, 23.

парцела које се протежу уз обалу и обрнуто, половина напуштеног корита уз десну обалу припада власницима парцела дуж десне обале, сразмерно ширини њиховог земљишта. Могло је доћи до тога да се после неког времена река врати у претходно корито, али би и тада ново напуштено корито прирасло власницима суседног земљишта.¹⁵

Гај је разматрао и ситуацију када вода промени ток тако, да почне да тече преко целокупне површине нечије парцеле. У том случају би власник губио својину на тој парцели, а чак и када би се река вратила у своје претходно корито, бивши власник не би могао да поврати својину, већ би својину на новом напуштеном кориту прираштајем стекли власници приобалног земљишта.¹⁶

Ову ситуацију не треба мешати са поплавом, јер када се речна бујица повуче са поплављеног земљишта, својина над тим земљиштем се враћа дотадашњем власнику.¹⁷ Дакле, поплава не доводи до губитка својине ранијег власника поплављене парцеле, за разлику од случаја када река успостави свој нови ток преко целе површине нечије парцеле. Логика у овом потоњем случају јесте та, да када река почне да тече целом површином нечије парцеле, дотадашњи власник заувек губи право својине на тој парцели, јер она, као ново речно корито постаје опште добро. У складу са тим, ако би се река након неког времена вратила у своје старо корито, својину над том парцелом не би повратио претходни власник, него би својину над њом стекли власници суседних земљишта.

Уколико су земљишта покрај јавне реке службено премерена (*ager limitatus*), онда би напуштено корито постало ничија ствар (*res nullius*) које се самим тим може стећи окупацијом (*occupatio*), односно својину над напуштеним коритом стекао би онај који би први над коритом успоставио државину са вољом да га присвоји.¹⁸

4. Настанак речног острва (*Insula in flumine nata*)

Услед смањене брзине кретања воде у појединим деловима речног корита, често долази до таложења речног наноса, односно до формирања подводних спрудова. Даље нагомилавање речног наноса, временом може довести до настанка аде (речног острва) изнад површине реке (*insula in flumine nata*).

Када се острво појави на средини јавне реке, оно је прирастало власницима који су имали парцеле уз обалу са обе стране реке, сразмерно дужини сваког појединог земљишта које се протеже уз обалу.¹⁹ У овом случају власници

---

¹⁵ D. 41, 1, 7, 5; I. 2, 1, 23.

¹⁶ D. 41, 1, 7, 5.

¹⁷ D. 7, 4, 23; D. 41, 1, 7, 6; D. 41, 1, 30, 3; I. 2, 1, 24.

¹⁸ D. 43, 12, 1, 7.

¹⁹ Gai Inst. 2, 72; D. 41, 1, 7, 3; I. 2, 1, 22.

парцела са обе стране реке су прираштајем стицали сусвојину над острвом. Међутим, ако острво није настало на средини реке, онда је прирастало у својину власника парцела дуж ближе обале.²⁰ Дакле, власници парцела са ближе обале стекли би својину над физичким деловима острва, а не на идеалним деловима. Тај физички део се одређивао с обзиром на ширину приобалног земљишта, односно како би се физички разграничило острво међу власницима приобалног земљишта, узимане су у обзир замишљене праве линије које су повучене преко острва из тачака у којој су се налазиле међе на ближој обали.²¹

Уколико би острво настало ближе обали нечије парцеле тако, да не прелази ширину те парцеле, својину над целим острвом би стекао власник те парцеле,²² а ако је земљиште покрај обале јавно, онда би и својина на острву била јавна. Такође, ако се река излије и почне да тече другим коритом, а после тога се поред новог корита врати и у старо, земљиште које је између два рукавца остало у облику острва је остајало у својини дотадашњег власника.²³

На острво се након његовог настанка примењују приказана правила прираштаја, као и за сваку другу приобалну парцелу. У складу са тим, уколико би површина речног острва била увећана речним наносом (*alluvio*), својину над прираслим наносом стиче власник острва, чак и ако би се острво на тај начин проширило уз обалу узводног или низводног суседа.²⁴ Може се претпоставити да ће исто тако у случају када река откине комад земље са туђег земљишта и нанесе га уз острво (*avulsio*), власник земље са које потиче оргнут комад остати власник откинутог комада земље, све док дрвеће са тог комада земље не пусти корење у острво уз које га је река нанела.

Могуће је и да временом река напусти корито (*alveus derelictus*) са супротне стране острва, тако да настави да тече само између парцеле на ближој обали и дотадашњег острва, који су према изнетим правилима били у својини једног лица. Тада је земљиште које би, услед напуштања речног корита, престало да буде острво, остајало у својини дотадашњег власника, а напуштено речно корито се дели тако, да половина корита у ширини бившег острва припада власнику (некадашњег) острва, јер површина бившег острва свакако представља приобалну парцелу, док друга половина корита припада власнику земљишта са друге стране корита.²⁵

Када између острва и обале настане још једно острво (*insula in flumine nata*), такође се примењују наведена правила. У складу са тим је Павле и навео да се мерење ради одлучивања о стицању својине над новонасталим острвом

---

²⁰ *Gai Inst.* 2, 72; *D.* 41, 1, 7, 3; *I.* 2, 1, 22.

²¹ *D.* 41, 1, 29; *D.* 43, 12, 1, 6; Катанчевић, А., *нав. дело*, стр. 90.

²² *D.* 41, 1, 65, 2; *D.* 41, 1, 56 pr.; *D.* 41, 1, 7, 3.

²³ *D.* 41, 1, 7, 4; *D.* 41, 1, 30, 2; *I.* 2, 1, 22.

²⁴ *D.* 41, 1, 56 pr.

²⁵ *D.* 41, 1, 56, 1.

могу вршити и од претходно насталог острва, а не само од приобалне парцеле због које је неко стекао својину над тим ранијим острвом, јер није значајно какво је земљиште због чије се близине одређује коме припада касније настало острво.²⁶

Сва изнета правила у погледу острва примењују се уколико величина приобалних земљишта није утврђена од стране геометара (*ager limitatus*), јер ако су парцеле службено премерене правила прираштаја не би могла бити примењена и новонастало острво би представљало ничију ствар (*res nullius*), које би као такво могло да стекне било које лице које би га окупирало, односно које би га узело у државину са вољом да га присвоји.²⁷ Овде је правило у погледу речног острва исто, као и у случају острва које би настало у мору, што се много ређе дешавало од појаве острва у реци. Наиме, острво које настаје у мору је, за разлику од речног острва, увек представљало ничију ствар која се могла стећи окупацијом.²⁸

*Saša Tucaković, LL.M., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

ON CASES OF *ACCESSIO* ALONG PUBLIC RIVERS IN ROMAN LAW

Summary

*The change in the river course, formation of a river island, as well as the increase or decrease in the area of plots that stretched along public rivers, it caused significant property consequences for the owners of coastal land. Roman jurists discussed these cases a lot in the context of acquisition of property by accessio. This is understandable, because for the agrarian society of that time, in which a good part of agricultural production was concentrated on fertile land along public rivers, it was important to regulate the acquisition and possible loss of ownership due to changes caused by the action of water. Bearing in mind the above, the author deals in the paper with alluvion (*alluvio*), avulsion (*avulsio*), abandoned river bed (*alveus derelictus*) and the formation of a river island (*insula in flumine nata*) as minor things, which were according to Roman law under certain conditions have added to*

---

²⁶ D. 41, 1, 65, 3.

²⁷ D. 43, 12, 1, 6.

²⁸ D. 41, 1, 7, 3; I. 2, 1, 22; Туцаковић, С., *Окупација у римском и српском праву*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2021, стр. 25.

the land beside the river so that the owner of that land as the owner main things, acquired ownership over those minor things by accessio.

Key words: *accessio, alluvio, avulsio, alveus derelictus, insula in flumine nata, Roman law.*

Литература

- Eisner, V., Horvat, M., *Римско право*, Загреб, 1948.
Gai Institutiones, превод Станојевић, О., Београд, 1982.
Јустинијанове Институције, превод Бакотић, Л., Београд, 1912.
Катанчевић, А., *Начини стицања својине у римском праву*, Београд, 2017.
Милошевић, М., *Римско право*, Београд, 2017.
Ságu, P., *Water law rules in Ancient Rome*, *Agrar-es Kornyezetjog*, no. 14(26)/2019.
Станковић, Е., Владетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2024.
Туцаковић, С., *Окупација у римском и српском праву*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2021.
Watson, A., *The Digest of Justinian*, Vol. 1–4, University of Pennsylvania Presss, Philadelphia, 1998.